

Mediasta tekstiin ja tekstistä toiseen

Tämänkertainen *Lähikuva* on, vaikkakin liiemmästi sellaiseen tähtäämättä, muodin harjalla. Se ottaa nimittäin tarkasteluunsa medioiden ja tekstien väliset suhde- ja merkitysverkostot. Kuten 'Antti Sankari' huomauttaa artikkelissaan, intermediaalisuus ja intertekstuaalisuus eivät sinänsä ole uusia ilmiöitä. Käsitteenäkin intertekstuaalisuudella on jo muutaman vuosikymmenen historia, vaikka käsitteen sisältö onkin huomattavasti laventunut sitten 1960-luvun. Mutta Antti Sankari katsoo kuitenkin, että medioiden ja tekstien välisten suhteiden merkitys on jatkuvasti voimistunut ja että "ihmisten havainto- ja kokemusmaailmasta tulee yhä vahvemmin mediavälitteistä median läpäisessä aiempaa kattavammin yhteiskunnan ja kulttuurin sekä kyllästäessä identiteettejämme ja arkielämäämme".

Mutta medioiden ja tekstien suhteet ovat toisessakin merkityksessä ajankohtaisia. Tämä merkitys liittyy elokuvan, television ja median tutkimuksen identiteettiin – tai oikeammin identiteetteihin. Kulttuurituotteiden analysointiin keskittyvät oppialat ovat perinteisesti olleet varsin mediasidonnaisia. Kirjallisuus- ja musiikkitiede sekä taidehistoria ovat nimiään myöten uskollisia tietylle taiteenalalle. Elokuva- ja televisiotiede syntyi Suomessa pitkälti tämän perinteen pohjalta, vaikka avasikin katsettaan kahden välineeseen.

Elokuvan juhluvuosihumun jälkeen tilanne näyttää kuitenkin toiselta. Esimerkiksi Suomen Akatemian mittava mediakulttuurin tutkimusohjelma korostaa voimakkaasti sekä poikkitieteellisyttä että medioiden rajoja ylittävää ja kaikkialle tunkevaa (ja epäspesifiä?) luonnetta.

Tekstien ja medioiden suhteisiin pureutuva kysymyksenasettelu herättääkin ajankohtaisia tiedepoliittisia kysymyksiä. Voiko intermediaalisuuden käsite luoda todellisia yhteyksiä eri tutkimusalojen välille, vai palautuuko se sittenkin lopulta kirjallisuustieteeseen ja sen käsitykseen intertekstuaalisuudesta? Ja toisaalta: minkälaisen tilan tällainen tieteiden, taiteiden ja medioiden rajat ylittävä tutkimus jättää elokuvantutkimuksen kaltaisille erikoisaloille? Hukkuuko tutkijan kompetenssi (ja identiteetti?) kuva-, teksti- ja viestimisaan?

Lähikuvan tämän numeron artikkeleita lukiessa on siis lupa pohtia mediakulttuurin ja mediatutkimuksen suhdetta: jos myöhäismodernille kulttuurille on ominaista ikuinen kierrätys ja liukuminen mediasta toiseen, niin miten siihen olisi suhtauduttava? Onko tutkimuksen tehtävä vain seurata perässä eli toistaa ja heijastaa tätä kierrätystä ja sen teollisia kytköksiä, vai voisiko sillä olla kriittisiä aseita - ja velvollisuuksia - analysoida sitä? Onko tutkimuksen itsestään selvästi vain pyrittävä teolliselle kulttuurituotannolle

analogiseen alojen väliseen verkostoitumiseen vai kannattaisiko sen välillä pysähtyä pohtimaan omaa paikantumistaan?

Artikkeleissa on eri tavoin kyse intertekstuaalisuudesta ja/tai -mediaalisuudesta. Kukin kirjoittaja tarjoaa hyvin erilaisen näkemyksen siitä, miten tutkimus voisi suhtautua kulttuurin medioitumiseen ja medioiden limittyymiseen. Sakari Pesolan 1930-luvun suomalaisen musiikin tuotantojulkisuuteen ja Janne Mäkelän John Lennonia käsittelevät artikkelit tuovat myös historiallista perspektiiviä medioiden välisiin suhteisiin.

Numeron ensimmäisessä artikkelissa nimimerkki Antti Sankari esittelee intermediaalisuuden käsitteen. Hän esittää, että myöhäismodernissa kulttuurissa tekstejä sekä tuotetaan että otetaan vastaan yhä enemmän osana tekstienvälisiä suhteita ja että nämä tekstienväliset suhteet ylittävät yhä useammin medioiden väliset rajat. Antti Sankarin analyysiesimerkkinä on Disney *Herkules*-elokuva. *Herkuleen* merkityskenttä ammentaa hänen mukaansa väistämättä erilaisista lähteistä kuten antiikin mytologiasta, moderneista supersankaritarinoista, hahmoille äänensä antaneiden näyttelijöiden tähtikuvista, valtavasta määrästä elokuvan oheistuotteita, sekä lopulta tietenkin Disney-universumin yleisistä ja yhdenmukaistavista rakennusaineista.

John Lennonin tähtikuvan muutosta ja popkulttuurin murrosta 1960-luvun puolivälissä luotaava Janne Mäkelä lähtee liikkeelle Lennonin uusista silmälaseista. Mäkelä tarkastelee paitsi silmälasien käyttämiseen tai käyttämättä jättämiseen liitettyjä arvovarauksia sinänsä myös eri tyyppisten lasien erilaisia merkityksiä. Pyöreiden lasien kautta avautuu näkymiä esimerkiksi intellektualismiin, nostalgiaan ja luokkadistinktion. Metodiselta lähtökohdaltaan analyysi on väistämättä sekä intertekstuaalinen että -mediaalinen, keskittyhän koko ajatus tähtikuvasta olennaisesti muualle kuin ”tähteen itseensä”. John Lennonin julkisen imagon ainesosia ovat yhtä hyvin kirjat, lehdet, televisioesiintymiset, haastattelulausunnot ja pukeutumistyylin muutokset kuin hänen laulunsa.

Myös Sakari Pesolan analyysi suomalaisesta 1930-luvun populaarimusiikista liikkuu medioiden välillä. Pesola tarkastelee musiikin tuotantojulkisuutta, joka kattaa niin äänilevyt, Yleisradion kuin äänielokuvatkin. Hän selvittelee, millaisia jännitteitä kotimaisen perinteen ja ulkomaisten jazzvaikutteiden välille syntyi näiden medioiden ristipaineessa. Samalla hän pohtii populaarimusiikin potentiaalisen ”toisen historian” mahdollisuutta paikantamalla – vaikka sitten tukahdutettujakin – merkkejä uudenlaisesta nuorisokulttuurista.

Sari Elfvingin ja Marko Lambergin artikkelit keskittyvät television draamasarjoihin, mutta avaavat nekin ”tekstin itsensä” käsitettä eri suuntiin. Elfving tarkastelee amerikkalaisen ja brittiläisen televisiokulttuurin eroja punnitsemalla vastakkain *Fitz ratkaisee* -sarjaa ja sen amerikkalaista versiota *Mieli murtuu*. Hän esittää, että siinä missä edellinen etsii rikoksille sosiaalisia selityksiä, jälkimmäinen paikantaa ongelmat ihmisen ”luonnolliseen” olemukseen ja yksilöpsykologiaan: pahuuden taustalta löytyy lopulta miehen psyyke. Lamberg puolestaan lähestyy *Dallasia* epätavallisesta suunnasta. Hän ei pohdi sarjaa melodraamana tai saippuaopperana vaan sosiaaliliistoriallisena kuvauksena. Lamberg tarkastelee esimerkiksi *Dallasin* piirtämiä perhesuhteita, lasten nimeämistä ja Southforkin farmin tilallisia suhteita ja päättyy toteamaan, että *Dynastian* ja *Falcon Crestin* kaltaisista aikalaissarjoistaan poiketen *Dallas* kiinnittyi pikemmin esiteollisen kuin jälkimodernin yhteiskunnan yhteisörakenteisiin ja arvoihin.

Kimmo ja Silja Laine